

FRANSK OCH SVENSK LAG OCH RÄTT
av Thorsten Cars

Man skulle lätt kunna tro att den Europeiska Unionen (EU) innebär att medlemsländerna har fått en enhetlig lagstiftning eller åtminstone att syftet är att de ska få en sådan. Men det är en stor överdrift, för att uttrycka det mildt. Visserligen innehåller EU-rätten tiotusentals olika slag rättsakter, dvs förordningar, direktiv, beslut och rekommendationer av olika slag och dignitet. Alla dessa rättsakter avser emellertid huvudsakligen sådana områden som handel och konkurrens, fri rörlighet för varor och personer, fiske-, jordbruks- och industrifrågor, miljö, konsument- och hälsoskydd. Därutöver har varje medlemsland egna rättsregler om t ex brott och straff, familjeförhållanden, skatter, domstolar och förfarandet vid dessa.

Denna interna rätt, som kan variera högst väsentligt från det ena landet till det andra, har utvecklats under århundraden och det är svårt att tänka sig en harmonisering under överskådlig tid. Det räcker med att erinra om att den anglosachsiska rätten, common law – som gäller i Storbritannien och Irland – i stor utsträckning saknar skriftlig form och bygger på tidigare domstolsavgöranden, prejudikat, medan den kontinentala rätten nästan helt vilar på skriftliga lagar. Men dessa lagar har i norra Europa ett annat ursprung än i södra Europa – Frankrike, Italien, Spanien och Portugal – där de fortfarande i många avseenden utgår från de lagsamlingar som tillkom under Napoleons tid för 200 år sedan. Vilka länder skulle ge efter på sina rättstraditioner för att en enhetlig rättsordning skulle komma till stånd?

Inte ens i USA har man någon enhetlig rättsordning utan var och en av de 50 delstaterna har sin egen rätt. I de flesta fall bygger den på anglosachsisk common law men i t ex Louisiana (ursprungligen en fransk koloni) har den sitt ursprung i Napoleons lagar. Dessutom finns det federal lagstiftning som gäller i alla delstater vid sidan av den delstatliga rätten. I rättsligt hänseende är alltså skillnaderna mellan EU och USA inte så stora som man skulle kunna tro.

För den som flyttar – för kortare eller längre tid – från ett land till ett annat gäller det att ta seden och framför allt rättsordningen dit man kommer. Man är skyldig att följa lagen i det land man för tillfället befinner sig i. Det är därför viktigt att åtminstone i stora drag känna till hur den är utformad. Särskilt är detta fallet med straff- och trafikreglerna. Följer man inte dem

kan man snabbt få mindre angenäma kontakter med vistelselandets rättsliga myndigheter i form av polis, åklagare och domstolar.

I Frankrike finns det tre olika sorters poliskårer. Den kommunala polisen – la Police Municipale – sysslar mest med att upprätthålla ordningen och beivra mindre allvarliga lagöverträdelser, framför allt dem som har att göra med trafiken. Träffar de kommunala poliserna – som vanligen inte är beväpnade med skjutvapen - på grövre brottslingar som bör tas om hand och förhöras så överlämnas dessa till någon av de bägge andra poliskårerna.

Den statliga polisen – la Police Nationale – finns i de större och medelstora städerna. Den förekommer både som uniformerad ordningspolis och civilklädd kriminalpolis. Vidare finns det många specialenheter, t ex kravallpolisen (CRS) och Säpos motsvarighet för kontraspionage och terroristbekämpning (DST).

Den tredje poliskåren är gendarmeriet – la Gendarmerie – som egentligen är en del av armén, även om den liksom Police Nationale lyder under inrikesministeriet. Gendarmerna bär därför uniform, har militära titlar och bor i kaserner. Deras verksamhetsområde är landsbygden – inklusive mindre städer – och motorvägarna. De svarar för såväl att upprätthålla ordningen som att utreda och beivra brott.

Utredningen av allvarigare brott leds inte som i Sverige av en åklagare utan av en undersökningsdomare – juge d’instruction – som har poliser eller gendarmar till sin hjälp. Åklagarens uppgift är huvudsakligen att avgöra om åtal ska väckas och om så är fallet utföra åtalet i domstolen. Chefsåklagaren i ett distrikt bär den imponerande titeln Procureur de la République medan en biträdande åklagare märkligt nog bara kallas för Substitut (du Procureur).

Mindre lagöverträdelser – contraventions (t ex trafikförseelser) – handläggs, liksom tvistemål om mindre värden, vid en Tribunal d’Instance, som är en bagatelldomstol utan motsvarighet i Sverige. Domen kan överklagas till en Tribunal de Grande Instance, vilken också som första instans handlägger medelsvåra brottmål – délits - och tvistemål om större värden samt familjemål mm. Den domstolen motsvarar en svensk tingsrätt. Dess

avgöranden överklagas till en Cour d'Appel, motsvarande en svensk hovrätt.

De allra svåraste brotten – crimes (t ex mord) – handläggs vid en Cour d'Assises, som består av tre domare och en jury eller nämnd med nio lekmän. Domen kan inte överklagas till högre rätt men – efter en lagändring för några år sedan – kan åklagaren eller den åtalade eller båda få en ny process till stånd vid en annan Cour d'Assises.

Ett avgörande av en Cour d'Appel eller en Cour d'Assises kan i vissa, mycket begränsade fall av rättsliga fel undanröjas av la Cour de Cassation, motsvaraigheten till den svenska Högsta Domstolen. Att få domen upphävd t ex på grund av nya bevis går alltså inte.

Viktiga – och för många okända - skillnader mellan franskt och svenskt rättsförfarande är följande. Den som bryter mot exempelvis en trafikregel – kör för fort eller mot rött ljus – har i både Frankrike och Sverige möjlighet att erkänna förseelsen och betala böterna utan att behöva inställa sig inför domstol. I Sverige är påföljden densamma oavsett om lagöverträdaren väljer att erkänna och betala eller föredrar att neka och försvara sig inför domstol. Blir han/hon dömd av domstolen kan påföljden inte bli strängare än enligt polisens/åklagarens strafföreläggande. Man riskerar alltså bara besväret och obehaget med att inställa sig inför rätta.

I Frankrike ökar bötesbeloppet ju längre lagöverträdaren dröjer med att betala. Och väljer han/hon att neka till förseelsen och försvara sig inför domstol riskeras att bötesstraffet blir ännu högre – och kombineras exempelvis med indragning av körkortet på viss tid. Att neka till mindre förseelser lönar sig sällan, om man inte kan bevisa sin oskuld med exempelvis fotografier eller ojäviga vittnen (som sådana räknas inte passagerare i den egna bilen). Kan lagöverträdaren inte bevisa sin oskuld anses det att han/hon har besvärat myndigheterna i onödan och det ska kosta extra och avskräcka andra från att göra detsamma. Den som överklagar till högre rätt riskerar att få påföljden ytterligare påplussad. Det är ett effektivt sätt att begränsa överklaganden och spara på rättsväsendets budget. Det brukar uppskattas av den laglydige skattebetalaren så länge han/hon inte själv blir föremål för rättsväsendets uppmärksamhet!

Som ett extremt exempel på denna rättsliga kulturskillnad kan nämnas följande rättsfall som nyligen refererades i den franska pressen. En man åtalades vid en Cour d'Assises för att ha förgripit sig på en äldre kvinna så allvarligt att hon dog av sina skador. Åklagaren yrkade vid rättegången att gärningsmannen skulle dömas till tio års fängelse men domstolen ansåg att brottet var värt femton år. Åklagaren var givetvis mer än nöjd men den dömde begärde ny prövning vid en annan Cour d'Assises, som höjde straffet till arton år! I Sverige (och många andra länder) riskerar den som klagat inte högre straff än det som tidigare dömts ut.

I stort sett är samma gärningar straffbara i alla EU-länder men straffvärdet för olika brott kan variera från ett land till ett annat. Det innebär med andra ord att allt som är straffbart i Sverige också är straffbart exempelvis i Frankrike och omvänt men att vissa brott bestraffas strängare och vissa brott lindrigare i Sverige än i Frankrike.

Det finns ett anmärkningsvärt undantag från regeln att samma gärningar är straffbara i alla EU-länder. Den som utan risk för sig själv eller annan skulle kunna hjälpa någon som är i omedelbar fara – t ex genom att kalla på polis eller brandkår eller kasta ut en livboj till en drunknande - men underlåter att göra det kan i Frankrike, och många andra länder, dömas till fängelsestraff och stränga böter. Hur kan man förklara att Sverige saknar en motsvarande lagregel?

Generellt kan man säga att exempelvis trafikförseelser och trafikbrott bestraffas strängare i Sverige medan våldsbrott föranleder allvarigare påföljder i Frankrike. Gränsen för rattfylleri går i Sverige vid 0,2 promille i blodet (0,10 milligram i utandningsluften) och i Frankrike vid 0,5 promille. Bötesstraffen för mindre allvarliga rattfylleri- och andra trafikbrott är väsentligt högre i Sverige och risken för fängelse stiger ju mera alkoholhalten i blodet överstiger 0,5 promille, medan fängelsestraff för rattfylleri- och andra trafikbrott sällan förekommer i Frankrike om inte allvarigare olycka blivit följden.

Sedan den svenska Högsta domstolen häromåret slog fast att normalstraffet

för mord skall vara tio års fängelse (med villkorlig frigivning efter två tredjedelar), synes människolivet värderas väsentligt högre i Frankrike, där mord vanligen föranleder 20-30 års eller livstids fängelse. Dessutom fastställs en "période de sûreté" på halva eller två tredjedelar av strafftiden (18 eller 22 år beträffande livstid) och under denna "säkerhetsperiod" får villkorlig frigivning eller permission inte beviljas. Tar man hänsyn också till skillnaden i standard mellan svenska och franska fångvårdsanstalter blir differensen ännu mera slående.

Både i Sverige och Frankrike blir den som misstänks för allvarigare brottslighet - t ex vålds- och narkotikabrott - i regel frihetsberövad (anhållande och häktning, garde à vue och détention) i avvaktan på rättegång och dom. Men medan tiden mellan frihetsberövande och dom i Sverige normalt kan räknas i månader tar brottsutredningen mycket längre tid i Frankrike. Det är inte ovanligt att den misstänkte kan vara frihetsberövad i två eller tre år innan dom faller.

Thorsten Cars
Cannes i november 2009